

Tolnai Ottóról egy ideje az alapvető megállapítások közé tartozik, hogy műveivel *magánmitológiáját* alakította ki, s ezt erősítik újabb alkotásai is. Értelemszerűen ehhez egy saját, sőt személyes téma is szükségesnek bizonyult,

48 Szarvas Melinda

IRÁNYVÁLTÁSOK

Tolnai Ottó magánmitológiá-

jának lehetséges

következményeiről

„költészet egy mitológia *kialakításán fáradozik*, amely az emlékezés rekonstruáló munkájára támaszkodva a gyermekkor eseményeiből, vidékéből, Észak-Bácskából, a vidék helyrajzából, a kisvároska alakjaiból s történeteiből táplálkozik”¹. Tolnai mai költészete és prózája talán már inkább ennek *fenntartását* szolgálja, hiszen mára ez a mitológia kialakult. Jelen tanulmányomban azt a kérdést szeretném felvillantani, hogy ennek a magánmitológiának a rögzülése vajon mennyiben változtatja meg Tolnai Ottó szerepét a kortárs vajdasági irodalomban, s különösen az őt követő írógeneráció számára mennyiben és hogyan tekinthető Tolnai élő hagyománynak. Legutóbb Bencsik Orsolya *Akció van!* című második önálló kötetéről írva Szerbhorváth György jegyezte meg, hogy „Tolnai életműve oly motívumgazdag, hogy a vajdasági magyar (származású) író tényleg bajban van, ha kishazájáról akar írni. Ilyen értelemben Tolnai mindent elorozott tőle [...]. Minden anyag meg van írva, ami ott van, minden növény, állat, ember, kémiai elem, művészetek...”²

A Tolnai Ottó életművéből – életéből és szövegeiből – felépített mitológia középpontjában értelemszerűen az író személye áll, s így a mitologizáció is ugyannerre irányul. Pályája elején Tolnai elsősorban a határon túli magyar irodalomnak, azon belül pedig a kortárs vajdasági irodalmat igencsak meghatározó csoportnak, az *Új Symposion* folyóirat első nemzedékének volt tagja, sőt reprezentánsa. Személyében és írásaiban is Vajdaságra, a vajdasági irodalomra utalt. Ebben az értelemben vett képviselési szerepét növelte, hogy Magyarországon a kilencvenes években még meglehetősen csekély ismeret alapján alkothattak képet a vajdasági irodalomról. Tolnai azon kevés szerzők közé tartozott, akik, köszönhetően a magyarországi ismertségnek, akaratlanul is e kép formálói lettek. „Az itteni [magyarországi – Sz. M.]

emellett pedig a mitológiát felépítő művek összekapcsolásának módja is meghatározó. Kezdetben inkább csak a tematika látszódnak, mára azonban már a mitológiát összetartó írói technika is felderíthetőbb. Majd húsz évvel ezelőtt megjelent monográfiájában Thomka Beáta még úgy fogalmazott, hogy ez a

olvasó – a hivatásos olvasók többsége is – a Vajdaságból Gionon és Tolnain kívül alig ismer valakit...³

Tolnai nemcsak életrajzából adódóan jelezte kötődését Vajdasághoz, hanem a mozgósított, felvállalt hagyományaiban is. „Amint kissé jobban körülnéz Szabadka, Palics, a ludasi tó környékén, Kosztolányi 49 Dezsőbe és unokaöccsébe, Csáth Gézába [...] botlik.”⁴ Az ő szövegeik és alakjuk sokszor megelevenedik Tolnai műveiben, erősítve ezzel a két szerző és Tolnai egy (irodalmi) közösséghez tartozását, vajdaságiságát egyaránt. A jelen dolgozatban bemutatni kívánt alakulások szempontjából Csáth Géza alakja érdemel közelebbi vizsgálatot. 1992-ben köréje szervezett líra-kötetet jelentetett meg Tolnai Ottó *árvacsáth* címmel. „A líra arra hivatott, hogy [...] a kor, a származás, a hely perspektívájából közelítsen e paradigmatis modellelhez.”⁵ Ezekben a műveiben Tolnai Csáth motívumokat is használ, de ezek „az eredeti szöveg helyét is felidézik”,⁶ s nemcsak Csáth szövegei, de az íróelőd alakja is megjelenik a versekben. A születési hely azonossága mellett Csáth egyéb személyes jellemzői is feltűnnek Tolnainál, mint a zene vagy a festészet művelése. Tolnai Ottó Csáth Gézát idézi.

Tolnai ugyanezen hagyományhoz való kötődésében, magánmitológiájának szempontjából, legutóbbi kötete, *A tengeri kagyló* már érdekes változásokat mutat. A mű egyik sokat emlegetett, ám a csekély cselekmény szempontjából funkciótlan szereplője Csáth doktor. „A doktor úr a sáfránysárga padlóra omolva injekciózza magát, hogy utána naplója fölé görnyedjen, s ibolyaszín tentával írjon hajnalig, avagy valamelyik fürdővendéggel üzekedjen hörögve, mint egy kihálófélben lévő masztodon.”⁷ A szereplő nevéből, s az idézett leírásból is egyértelmű, hogy a kisregénybeli Csodafürdő orvosa, Csáth Géza „tolnaiottósított” alakja. Azáltal, hogy új nevet kapott, ám jellemzésében kétséget kizárólag felismerhető, Csáth Géza Tolnai Ottó *magánmitológiájának* lett a szereplője. Ennek érdekes és fontos következménye, hogy Csáth doktor néven elsősorban már nem Csáth Gézára, vagyis „önmagára” fog utalni, hanem Tolnai Ottóra (az ő irodalmára). Csáth Géza Csáth doktorként Tolnai Ottót idézi. Az utalások iránya megváltozott. Ez az irányváltás, a Tolnai által felvállalt hagyományok kezelése mellett, a korábban a kisebbségi, illetve vajdasági létre utaló képek működésében is megfigyelhető. Ezt a változást két központi Tolnai-motívumon keresztül mutatom be röviden: az egyik a *tenger*, a másik a *flamingó*.

A Tolnai Ottó-opus egyik legjelentősebb helyjelölője a *tenger*; több kultúrájú térséget, Vajdaságot (is) jelenti. „A tenger már egy ideje a hazai magyar [vajdasági magyar – Sz. M.] irodalom egyik [...], mostanra «agyonyvert» önmegszólító metaforája.”⁸ Tolnai sokat idézett különbségtétele

szerint „a vajdasági magyar író abban különbözik az anyaországitól, hogy van tengere”.⁹ Ez a kijelentés érdekes módon azután is érvényes maradt, miután a jugoszláviai Vajdaság is elveszítette tengerét, sőt Bányai meglátása szerint korábban „a tenger még nem is volt metafora, mert a valóságban is létezett, [...] egészen egyszerűen [helyszín] volt.”¹⁰ Ez alapján a tengerrel is a lokalizáltságot erősíti Tolnai, Vajdaságot idézi vele. Ez azonban tehát nem tekinthető Tolnai saját motívumának, még az Adria sem, amely igen gyakran jelenik meg műveiben. „A tenger az a kanavász, az a háttér, amire világunk egzotikuma rászövődik.”¹¹ A hozzá kapcsolódó részletek azok, amelyek már Tolnai saját motívumai lehetnek, a tengert a Tolnai által ráfestett színek emelik ki, teszik láthatóvá. *A tengeri kagyló*ban a következő olvasható: „az Adria is fekete. [...] Befestik kékre. Teleszórják kékítőgolyóval.”¹² *A kékítőgolyó* már egy, a régóta ismerhető Tolnai-motívumok közül, de ugyanilyen jelentőségű az *azúr*, illetve a *kék* szín maga. Olyannyira jellemzői ezek Tolnainak és írásműveinek, hogy bármilyen banális megállapításnak is tűnjék, gyakran említődik olyan komoly elemzésekben is, mint amilyen Bori Imréné: „[a] kék Tolnai Ottó egyik kedves színe.”¹³ Tolnai tehát az azúrral, a kék színnel idézi meg a tengert, szűkebb térségben saját közvetlen környezete, Palics tavainak vizét, ezáltal kötve a vajdasági helyszínekhez önmagát és műveit. A felidézések iránya azonban ebben az esetben is megfordulhat. Tolnai Ottó egy alkalommal azt az esetet mesélte el, mikor pesti ismerősei műholdas felvételt láttak a palicsi tóvidékről. „És azonnal rám gondoltak [...]. Azért, mert – képzeljem el – a tavak onnan, fentről: isteni kékek. Akárha maga írta volna...”¹⁴

Az, hogy láthatóan a korábban Vajdaságot idéző képek és irodalmi hagyományok mostanra önmagukon túl Tolnai Ottót (is) idézik, mindenképpen gyengíteni látszik Tolnai, a dolgozat elején említett, korábban kétségtelenül jelenlévő *képviselési* szerepét. Ugyanakkor ezek az irányváltások Tolnai magánmitológiáját erősítik, illetve működésének jelei. Az életmű következő darabjainak az is a tétje lehet, hogy ez a magánmitológia vajon nem zárja-e be túlságosan Tolnai Ottót saját írói világába. Irodalmi szempontból szuverén – ebben az értelemben: önmagához kapcsolódó – egyéniségnek lehet őt majd tekinteni, vagy megmarad egy irodalmi közösség tagjának? A választott és felvállalt irodalmi hagyományokat *idézi*, vagy átalakítva *kisajátítja* őket? S vajon az ő motívumai visszakaphatják-e eredeti vonatkozásukat, vagy mind Tolnait idézik ezek után? Ennek megválaszolásához, természetesen, nemcsak a szerzőre van szükség, hanem az is fontos, ahogy őt az irodalmi közösség látja.

Vajdasági szerzők számára Tolnai Ottó élő hagyomány lehet, az azonban korántsem mindegy, hogy egy-egy szerző hogyan köti magát hozzá, mint Magyarországon is ismert és elismert íróhoz. Tolnait hagyománynak tekinteni kockázatos írói művelet, a rá vonatkozó szépirodalmi hivatkozás lehetőségét

igencsak megnehezíti a szerző magánmitológiája. Ennek ellenére – ahogy Németh István is említi írásában¹⁵ – követői vannak. Tolnai idézhetőségét három rövid példával szeretném bemutatni:¹⁶ a mára szintén ismertté vált Lovas Ildikó első regényéből, egy most induló fiatal írónő, Csík Mónika az *Új Forrás*ban megjelent verséből, s Danyi Zoltán 2009-ben megjelent prózakötetéből vett Tolnai-képen, a *flamingón* keresztül.

E kép eredeti értelmezéséhez Tolnai *Balkáni babér* című kötetét érdemes felidézni, abból is kiemeltem a *Veszprémi vers* című alkotásról lesz szó. Az ebben megfogalmazottak szerint a *flamingó*-kép is a kisebbségi léttel kapcsolatos. Bár nem szerencsés versből „ollózva” idézni, az egyszerűség kedvéért mégis ezt fogom tenni: „mind kevesebb veszprémben a flamingó / [...] / veszprémben nem szaporodnak / legfeljebb teszi hozzá az ifjú állatkerti munkás / ha tükörtermet tudnánk biztosítani nekik / ha tükrökkel sokszorosítanánk őket / [...] / a kisebbségi költőknek / (kisebbségi költő vagyok kisjugoszláviából) / a kisebbségi költőknek is tán éppen ez lenne a feladatuk / tükörteremmé lenni / tükörtermet alkotni / bálterem nagyságút a kisebbségnek / biztosítani a tömeg illúzióját/a maradáshoz.”¹⁷ A *flamingó*-kép értelmezése mellett felhívnam a figyelmet a megszólaló önmeghatározására is – amennyiben Tolnai lehet saját versének elbeszélője, úgy ez az öndefiníció („kisebbségi költő vagyok kisjugoszláviából”) tekinthető a képviseleti szerep megerősítésének is, ám fontos szem előtt tartani, hogy a magánmitológiának is része a mitologizált *én* önmeghatározása. Ehhez a definícióhoz kötődik az állatkerti flamingók motívuma is, amely tehát a kisebbségi létnek lesz a metaforája. Ezt az amúgy több műben is jelenlévő Tolnai-motívumot idézi Lovas Ildikó 2000-ben megjelent *Meztelenül a történetben* című első regényében, Csík Mónika *Flamingók a Palics-parton* című versében és Danyi Zoltán *Párhuzamok, flamingóval* című kötetének címe, illetve egyik novellája. Az idézési módok azonban jelentősen eltérők, s így működésük is.

Ahogy azt korábban említettem, Tolnai motívumait idézni, egy olyan szerzőét, aki „ilyen pontos, semmi mással föl nem cserélhető kifejezéseket talál”,¹⁸ kockázatos, hiszen az idézett író könnyen kitakarhatja az idézőt akár annak saját művéből is. Csík Mónika esetében ez majdhogynem meg is történik. A kisbetűvel kezdődő tizenhét soros, írásjellel le nem zárt vers címében rögtön két emblematikus Tolnai-kép tűnik fel: a *flamingó* és a *Palics-tó*, ebben az esetben azonban ezek csupán a második értelmezői hullámban lokalizálják a költeményt és szerzőjét, elsősorban Tolnai idézésének hat használatuk. Érdekes, hogy a fiatal írónő épp annak a Tolnai-kötetnek a meghatározó motívumát idézi, oly módon, hogy saját szerzői szerepét halványítja el, melyről Mikola Gyöngyi azt állítja, hogy egyik körüljárat fő témája „a költői szerepre

való rákérdés, a beszédért folytatott küzdelem...”¹⁹ Az említett képek nem kerülnek új megvilágításba, Csík Mónika nem a vajdasági irodalom kontextusát, hanem Tolnai Ottóét idézi. „[F]lamingókat telepítettek a tóhoz, / burjánzó hínár, békalencse meg buta / képű naphalak közé, kecses, 52 trópusi / tüneményeket a Palics-partra, valami / szerencsén király adományozta őket, / hogy eperszínűkkel oldják a szürkeséget...”²⁰ A vers akkor válik értelmezhetővé, hogyha az olvasó ismeri a képek Tolnai-féle jelentését, máskülönben inkább leírásnak, elmesélésnek tűnik. S Tolnai idézése sem minősül intertextualitásnak, mely során az idézett képek új fénybe kerülnének. Thomka Beáta érdekes módon, ám jogosan, épp az intertextuális háló létrejöttét nevezi meg Tolnaival kapcsolatban a jelteremtési folyamat utolsó fázisának. Szerinte a jelteremtés folyamata a következő: „1. a jelek létrejötte és kiemelkedése a szövegkörnyezetből (motívummá válás); 2. állandósulásuk, bekerülésük a költő alapszótárába; 3. újabb előfordulásuk más szövegkörnyezetben (jelentésgazdagodás); 4. a versek közötti kapcsolatok erősödése általuk; 5. *intertextuális háló* képződése a szövegközi térben.”²¹ Csík Mónika verse nagyon hasonlóan működik, mint az általa megidézett szerzőtől származók: a költőnő alkotása a jelteremtési folyamatot tekintve ugyan erősítheti az adott jelekhez tartozó intertextuális hálót, de a jelek felbukkanása jelentésgazdagodással nem jár. Nincs funkciójuk, a képek jelenléte magyarázatra szorulna, ám a szerző nem indokol, nem köti a képeket saját művébe. Csík Mónika versét a szerző helyett Tolnai Ottó uralja.

A megjelenő képeket Csík mikroprózában is megfogalmazta, 2011-es *Instant* kötetének²² *Kedves barátom!* című írásában. Ebben a formában már sokkal egyértelműbben felfedezhetők a szerzőnő saját fogalmai. A kötet ugyancsak Tolnait idéző, *Arannyal vegyül a bögreazúr* című részében szereplő írás első sorában említett *flamingók* itt nem szereplők, abban az értelemben, hogy a szöveg további része az ő leírásukra korlátozódna. Az egyszólatos mikroprózában a flamingók egy asszociációs láncolat elindítói, mely a következőképpen épül fel: a Palics-tóhoz telepített flamingók „alig-rózsaszín” tolla a „süldő malacok barázdált garatját” idézik a megszólaló számára, s ezzel párhuzamosan „az újvidéki vasútállomás várótermének” ugyancsak rózsaszínes mennyezetét²³. A következő kép egy vakvágány, egy „döglött vonat”, s mivel emiatt „itt még az öngyilkosoknak sem jönne össze semmi”, érthető, hogy miért „is döntenek sokan a kötél mellett”. A kötél idézi a szöveg végére egy képeslap emlékét, rajta vastag hajókötéllal, háttérben az Adria. Ebből a láncból világosan látható, képekben mennyire gazdag ez az egy mondat, s a *flamingók* mellett az irodalmi lokalizáltság megerősítéséhez a Vajdaság egy konkrét helyszíne is megjelenik, Újvidék. Továbbá a szintén irodalomból (is) ismert öngyilkossági mutatók²⁴ megidézése a bácskai helyszínnek irodalmilag hagyományosnak tekinthető élehetlenségét idézik. Ennél a Csík-szövegnél

tehát már koránt sem csak Tolnairól, vagy az ő motívumairól van szó, noha az asszociáció az ő két emblematikus képével kereteződik.

Lovas Ildikó első regényében olvasható megoldása egy újabb, egészen más mód Tolnai motívumának idézésére. Lovas regényének (ön?)elbeszélője a születésnapján állatkertbe ment a fiával. „Azért cipeltem 53
őt oda, mert egy kicsit otthon akartam lenni, amire csak a flamingók által kerülhetett sor. Ők a költészet rózsaszín útján kerültek a mi bácskai életünkbe, ami abban a pillanatban (és éppen a születésnapomon) nem volt az enyém.”²⁵ Első olvasásra úgy tűnhet, Lovas változtatás nélkül hagyva cítilta Tolnai *flamingó*-képét. Azonban mégsem Tolnai Ottót idézi, nem Tolnai felől közelíti meg a képet, hanem magát a létrehozott és létező jelet ágyazza saját szövegébe. Az ő idézésének kontextusa a vajdasági irodalom marad, nem pedig Tolnai Ottó szövegvilága – annak köszönhetően, hogy nem említi magyarázat nélkül a képet. Nagyon fontos észrevenni, hogy az említése mellett ő *vonatkoztatja* valamire a *flamingó* motívumát. Ez Csík Mónika verse esetében elmaradt, ami azt eredményezte, hogy annak egy mélyebb értelmezési tartománya, Tolnai *flamingó*-képének ismerete nélkül, felderítetlen marad. A *flamingónak* Lovas Ildikó jelenetében, Csík *prózájában* található megoldáshoz hasonlóan, van funkciója: míg Csík mikronovellájában a *flamingó* egy asszociációs sort indított el, addig Lovasnál az eredeti, Tolnai adta szerepe jelenik meg: a *flamingó* lokalizál, helyet, „otthont” jelöl az elbeszélő számára.

Danyi Zoltán megoldása szintén egy újabb lehetséges módot mutat Tolnai képének idézésére. Danyi *Párhuzamok, flamingóval* című novelláskötetének nincs címadó darabja, abban az értelemben, hogy egy novellájának címe került volna a borítóra is. A *147-es visszafordul* című írásának végén jelenik meg egy flamingó-bábu.²⁶ A kötet novellájában tehát egészen az utolsó oldalig nem idéződik meg Tolnai Ottó, nem úgy, mint a szöveg egy másik közlésekor. A Jelenkor egyik 2009-es számában Danyi külön is publikálta ezt a szöveget, ekkor azonban a kötet címével, *Párhuzamok, flamingóval* címen, s ajánlást is írt hozzá: „Tolnai Ottónak”.²⁷ A szövegben megjelenő *flamingó* szerepe értelemszerűen mindkét közlésben azonos: az elbeszélő egy ajándéküzlet bejáratánál egy Hemingwayre hasonlító férfit lát meg, aki „egy másfél méteres flamingót szorított magához, és nem fért ki vele az ajtón.”²⁸ A férfit a buszról veszi észre a novella hőse, Lucy. Danyinál nem lokalizál Tolnai képe, a történet helyszíne mellékes, de a flamingó látványa Danyi hősére pozitív, megnyugtató hatással volt, hasonlóan ahhoz, amit Lovas-regényében eredményezett az elbeszélőben. „Alapjában véve mégiscsak minden rendben, mert aki képes egy ilyen túlméretezett flamingóval vergődni a hársak között, ebben a melegben, az csakis egy nagyon

boldog ember lehet. [...] [Lucy] nem láthatta többé, de [...] vitte őket magával, vitte Hemingwayt és a flamingót, a jelenetet, amelynek köszönhetően a hangulata elmozdult az ijesztő holtpontról.” Bár a kötet címében szereplő flamingó a kötet kinyitása előtt már Tolnait idézheti, a szövegek elolvasása után inkább a *párhuzamosságra* helyeződik a nagyobb hangsúly, mintegy jelezve, hogy lehet vajdasági irodalmat művelni Tolnaitól leválasztva is, vele párhuzamosan – ám paradox módon ennek jelzéséhez is szükségszerűen megidéződik az élő klasszikus.²⁹

Válaszolva tehát a korábbi kérdésre - miszerint lehet-e használni Tolnai Ottó képeit az után, hogy azok egy magánmitológiának is a részei –: igen, lehet, de csakis úgy, ha az idéző is ellátja őket funkcióval. Ebből következően Tolnai a vajdasági irodalom élő hagyományának tekinthető, ám – ahogy azt a fiatal szerző, Csík Mónika versében olvasható, kevésbé sikerült idézésével igyekeztem bemutatni – képei és motívumai könnyen elfoglalhatják az új szöveg egészét, amelybe belekerülnek, kiszorítva az idéző saját hangját. Megtalálni azt a határt, ahol a Tolnai-képek még önmaguként működnek, önmaguk kontextusát idézik és nem a (ön)mitologizált *Tolnai Ottót*, nem könnyű, ám az itt bemutatott további példák – Csík mikroprózája, Lovas Ildikó regényjelenete és Danyi Zoltán novellája – mutatják, hogy nem lehetetlen. Tolnai képeiben Tolnai Ottó jelenléte nagyon erős, de halványítható annyira, hogy azok élő, idézhető irodalmi motívumok maradhassanak. Az, hogy az utalások iránya kétoldalú maradjon, talán egyaránt érdeke a vajdasági irodalomnak, a motívumok idézőinek, s magának Tolnai Ottónak is.

¹ Thomka Beáta, *Tolnai Ottó*, Kalligram, Pozsony, 1994, 30. (Kiemelés tőlem. – Sz. M.)

² Szerbhorváth György, *Road movie nyúlal, disznóval*, <http://www.librarianus.hu/kritika/460-szerkeszt/1603-road-movie-nyullal-disznoval>

³ Keresztury Tibor, *Félterpeszben*, Magvető Könyvkiadó, Bp., 1991, 91.

⁴ Thomka Beáta, i. m., 127.

⁵ Uő, i. m., 128. (Kiemelés az eredetiben)

⁶ Uő, i. m., 131.

⁷ Tolnai Ottó, *A tengeri kagyló*, Forum Kiadó, Újvidék, 2011, 19.

⁸ Bányai János, *Kijárat a regényre: Lovas Ildikó*, *Kijárat az Adriára, Híd*, 2006/1, 105. Bányai kifejezésének, az „agyonvert metaforának” a jelzője is Tolnaira utal, az *Agyonvert csipke* című kötetére.

⁹ *Tolnai-symposion* (szerk. Thomka Beáta), *Kijárat Kiadó*, Bp., 2004, 56.

¹⁰ Bányai János, i. m., 106.

¹¹ *Rózsaszín flastrom: Beszélgetések vajdasági írókkal*, JATE Szláv Filológiai Tanszék, Szeged, 1995, 71.

¹² Tolnai Ottó, *A tengeri kagyló*, 12.

¹³ Borí Imre, „Künn a farkas, benn a költő”: *Tolnai Ottó versei között*, *Híd*, 2000/6-7, 384.

¹⁴ Tolnai Ottó, *Vezércikk helyett*, In: *Palics és környéke*, 1998. október 2., 21.

¹⁵ Németh István, *Útban az azúrkék felé*, *Híd*, 2000/6-7, 381.

¹⁶ Természetesen több olyan mű, kötet és szerző van, akik Tolnai szövegeit idézhető szövegbázisként kezelik. Azért azt a három szerzőt választottam a téma bemutatására, akikről a későbbiekben részletesebben szó lesz, mert hárman háromféle módját választották Tolnai idézhetőségének, így szélesebb skálán válik szemléltethetővé Tolnai élő hagyományként való megjelenése.

¹⁷ Tolnai Ottó, *Veszprémi vers*, In, T. O., *Balkáni babér*, Jelenkor Kiadó, 2001, 25.

¹⁸ Németh István, i. m., 382.

¹⁹ Mikola Gyöngyi, *A Nagy Konstelláció*, Alexandra, 2005, 107.

²⁰ Csík Mónika, *Flamingók a Palics-parton, Új Forrás*, 2011/8, 30.

²¹ Thomka Beáta, i. m., 80.

²² Csík Mónika, *Instant*, Forum, Újvidék, 2011, 21.

²³ Az újvidéki állomás mint „disznószájpadlás” szintén Tolnai egyik sokszor elmesélt anekdotáját idézi. (Tolnai Ottó, *Költő disznószájpadlás*, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2004, 70.)”

²⁴ „[Szabadka] lakóinak egy harmada pszichotikus betegségben szenved [...] Az öngyilkosságot elkövetőkről inkább semmit sem mondanék. A halál keresése a város egyik legfontosabb jellemzője.” (Lovas Ildikó, *Meztelenül a történetben*, Forum Kiadó, Újvidék, 2000, 19.) „Aki először járt itt, [...] azt hihette, hogy az emberek nem is élnek itt, csak meghalnak.” (Kosztolányi Dezső, *Pacsirta*, Európa, Budapest, 2008, 47.)

²⁵ Lovas Ildikó, *Meztelenül a történetben*, Forum, Újvidék, 2000, 33.

²⁶ A Danyinál szereplő bábu, a kitömött flamingó Tolnai mellett Domonkos István *A kitömött madár* című regényét is idézheti.

²⁷ Danyi Zoltán, *Párhuzamok, flamingóval*, *Jelenkor*, 2009. év, 52. évfolyam, 12. szám, 1329.

²⁸ Danyi Zoltán, *Párhuzamok, flamingóval*, zEtna Kiadó, Zenta, 2009, 18.

²⁹ A 2012-es Könyvhétre megjelenő első kötetében a vajdasági Benedek Miklós is hasonló paradox-módon tudja csak jelezni a Tolnai Ottó fémjelezte tengertapasztalatú vajdasági költészeti hagyománytól való eltávolodását. Kötetének címe mellett (*Nem indul hajó*), mely a hajózás megghiúsulását mutatja, Benedek *Az én eposzom* című versében saját elképzelt eposzáról így ír: „Lesznek benne felszíni képződmények, / sziklák, hegyek és erdőségek, / de nem lesznek tengerek, / nem lesznek nagy büdös kékségek.” (55.) (Benedek Miklós, *Nem indul hajó*, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2012.)

